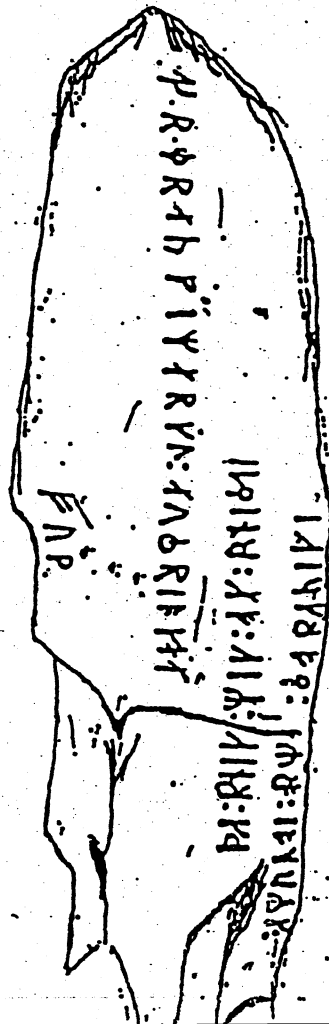

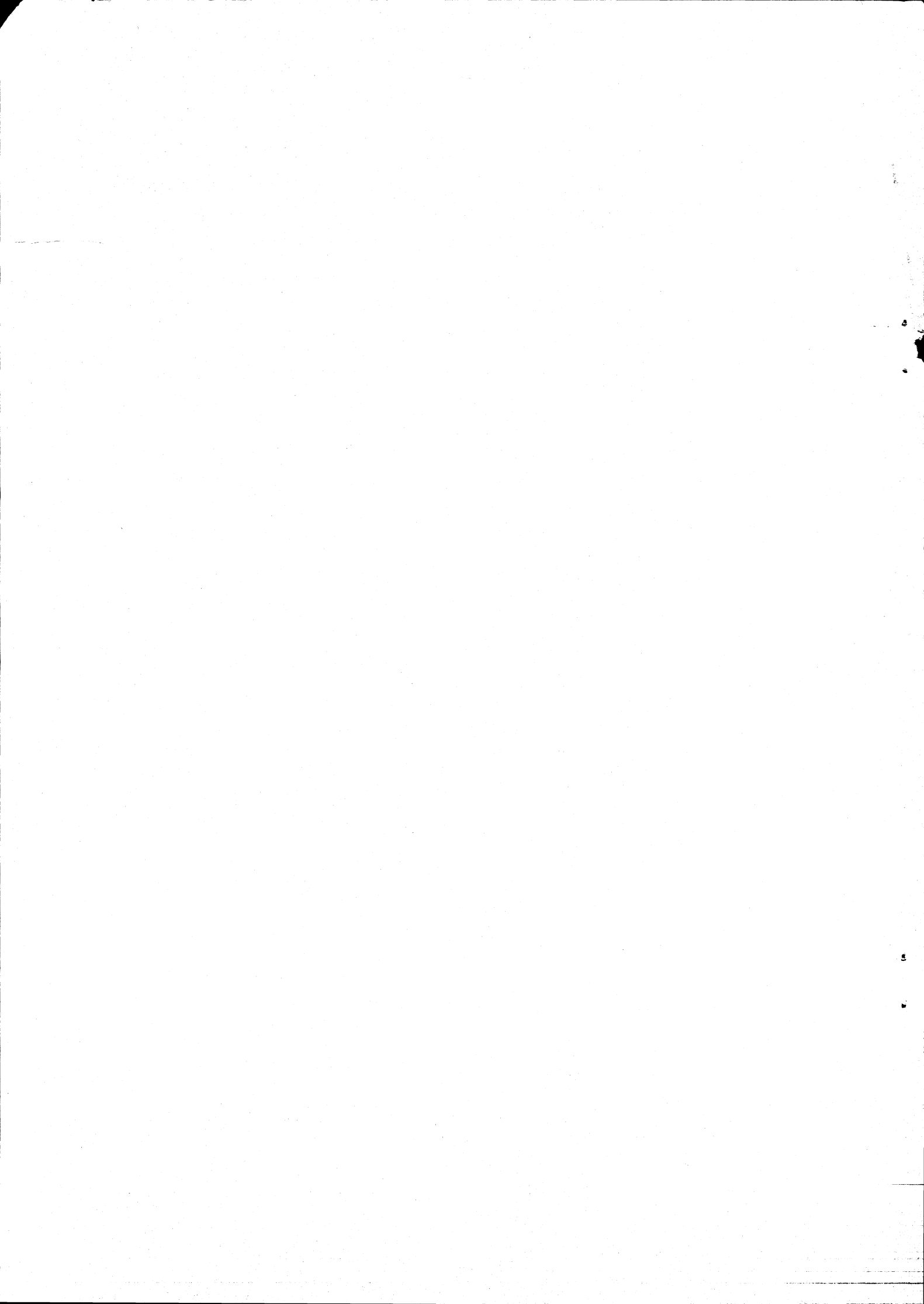

Medlemsblad for
Hringaríki Slektshistorielag

Nr 2.-2009

Árgang 19.

Hringariki

Medlemsblad for Ringerike Slektshistorielag

19. årgang

Redaksjon

Eigil Elsrud
Sten Høyendahl
Frank Otterbech
Thorleif Solberg
Ole E. Yttri

Innholdsfortegnelse

Side	
2	Ny tingbokutgivelse for Ringerike - 1656-58
3	Ole Arild Vesthagen En ulykkelig kjærlighetshistorie
7	Eigil Elsrud Bakken (g.nr 302 b.nr 10 i Ringerike)
13	Sten Høyendahl Ådalen 1632 - en grensetvist mellom Hval og Somdalen
17	Sten Høyendahl Somdalen i Ådalen nok en gang
24	Tom Larsen Fengslede fra Ringerike (del 4)
34	Sten Høyendahl Ringerikinger på Christiania tukthus
39	Frank Otterbech Elever ved "Den høyere skolen i Hønefoss"
44	Sten Høyendahl Vestre Bjørke i Steinsfjerdingen – et tillegg til gårdshistorien for Hole
46	Sten Høyendahl Odelsskatten 1653 for Ringerike
52	Ole E. Yttri Holes kirkebøker 1720-1722
65	Sten Høyendahl Ringerikinger på Moss
76	Sten Høyendahl På sangens vinger i Hole
78	Aktuelle artikler og nettkilder

NY TINGBOKUTGIVELSE FOR RINGERIKE – 1656-58

Povel Schnell gikk 27. juni 1656 av som sorenskriver for Ringerike, og Søren Bentssøn overtok embetet mens han samtidig betjente Sigdal og Modum. Referatene fra Ringerike ble derfor fra høsten 1656 til våren 1658 innført i tingbok I-26 og I-25 for Eiker, Modum og Sigdal sorenskriveri. Disse referatene ble ikke medtatt da ringeriksdelen av de eldste tingbøkene for Ringerike og Hallingdal sorenskriveri ble utgitt på 1990-tallet, men er nå avskrevet av Sten Høyendahl og foreligger i original språkdrakt.

Vi finner flere dramatiske saker her, og særlig legger vi merke til tjenestejenta Anne Sørensdatter på Veme som hadde drept sitt nyfødte barn. Hun ble dømt til døden og henrettet. Det var også flere stygge voldssaker, og en av disse endte skjebnesvangert for Ole Gulsen Midt-Haug på Tyrstrand, som opprinnelig var fra Modum og til daglig gikk under navnet Ola skytte. Alv Lo i Haug var åpenbart voldelig av seg, og vi ser at han ved en anledning hadde grisebanket den avsatte fogden Hans Rasmussøn, i sin tid den mest forhatte mann på Ringerike. Disse tingreferatene inneholder ellers åstedstvister, eiendomsoverdragelser, gjeldssaker, inndrivelse av skatter og æreskrenkelser. En og annen odelssak er også med her. To av artiklene i *Hringariki* 2/2009 - fra Somdalen i Ådalen og Vestre Bjørke i Hole - bygger på disse tingreferatene.

Tingbok I-26 for Eiker, Modum og Sigdal sorenskriveri er for Ringerike ført kontinuerlig fra 21. oktober 1656 til 21. april 1658. Dette er en ordinær tingbok som i hovedsak er ført i penen av én enkelt person. Tingbok I-25 framstår i hovedsak som en kopibok for Modum og Sigdal, men har også enkelte saker fra Ringerike som ikke er tatt med i tingbok I-26, vesentlig fra våren 1658. Her er det også noen saker der alle skrivelser og dokumenter framlagt i retten i sin helhet innført i protokollen.

Tingbokavskriften er på 105 sider, herav 13 sider med registre over person-, gårds-, slekts- og stedsnavn. Den utgis i samme format som *Hringariki*, koster kr 150,- inklusive porto, og kan bestilles hos Sten Høyendahl, tlf 90 20 98 42, eller e-post: sten.hoyendahl@gmail.com

VI TRENGER HJELP TIL REGISTRERING!

Vi startet for en tid tilbake med å lage et stort felles register/database på alle heftene av *Hringariki* som er trykt 1991-2009 (vi bruker Excel). Registreringen foretas slik: Fornavn, Etternavn, Plass/Stedsnavn, Hefte/år, Side, Artikkel, Forfatter.

Nils Elsrud og Tom Larsen har startet opp, men vi trenger flere frivillige. Tom har registrert fra 1991 nr 1, og holder på med 1995 nr 2. Nils har registrert fra 2000 nr 1, og holder på med 2002 nr 2.

Registrering gjenstår for hefte 1996 nr 1 til 1999 nr 2, samt fra 2003 nr 1 til dagens hefte. Vennligst send en mail til sekretæren hvis du kan tenke deg å ta registreringen av ett hefte eller to.

E-mail: toml7@online.no

En ulykkelig kjærlighetshistorie?

av Ole Arild Vesthagen

Av og til når vi utforsker våre slektsforbindelser bakover i tid støter vi på spor etter dramatiske menneskeskjebner. Jeg har kommet over et slikt tilfelle i Norderhov på 1730-tallet som kunne ha fått dramatiske følger for de involverte, men det ser ut til at vanskelighetene løste seg på en noenlunde grei måte.

Blant mine aner på Hadeland er Elling Andersen Igelsrud og hans kone Marte Jonsdatter. Elling ble født ca. 1650 og døde i 1699. Han kom fra Knestang i Norderhov og var sønn av Anders Olsen og Kari Alfsdr. Knestang. Kona Marte ble født ca. 1650 og døde i 1729. Hun kom fra Gunstad i Jevnaker og var datter av Jon Brynildsen og Anne Kaaresdr. Gunstad. Elling og Marte overtok som leilendinger på Igelsrud i Jevnaker etter ekteparet Erik Kaaresen og Siri Olsdr. Erik var bror av Martes mor, og Siri var søster av Ellings far. Elling og Marte hadde fire barn: Kari Ellingsdr. som ble gift med Halvor Halvorsen Flatla i Lunner (mine aner), Marte Ellingsdr. som ble gift med Paul Pedersen Hensrud i Jevnaker, Erik Ellingsen som overtok som bruker på Igelsrud, og den yngste sønnen Ole Ellingsen.

Det er yngstemann Ole Ellingsen som denne fortellingen handler om. Ole ble født på Igelsrud ca. 1692. I skiftet etter faren på Igelsrud i 1699 ble det oppgitt at han var 7 år gammel. Da det ble holdt skifte etter moren i 1719 ble det oppgitt at han var *soldat nu udj Hans Maj^{ts}: tjeniste*. Ole ble gift 20.10.1722 i Norderhov med enken Guri Olsdr. Gagnum. Hun ble født ca. 1665 og var følgelig omtrent 27 år eldre enn Ole. Hvorfor Ole valgte seg en så gammel kone er det umulig å vite, men han overtok i alle fall som leilending på Gagnum.

Guri hadde vært gift tidligere med Mons Larsen Gagnum. Ved skiftet etter Mons 15.5.1722 er det oppgitt at de hadde barna Lars 16 år, Gunild 14 år, Ole 12 år og Else 10 år.¹ Mons hadde også vært gift tidligere og hadde to barn med sin første kone.

Ole var 30 år da han ble gift, og konas datter Gunild var 14 år. Etter hvert som årene gikk, har det nok oppstått forbudte følelser mellom de to. Det endte opp med en dramatisk flukt fra bygda og at Gunild fikk et barn 10 år senere. Denne historien er på en måte litt "hemmelig" for dem som kun utforsker kildene fra Ringerike fordi det er en tingbok som mangler. Det var da jeg lette gjennom tingbøkene for Hadeland for å finne saker om familien på Igelsrud at jeg kom over et vitneavhør på tinget i Jevnaker 4.8.1732. Da ble det etter en stevning fra fogden over Ringerike og Hallingdal holdt et forhør og opptak av tingsvitne på tinget i Jevnaker om Ole Ellingsen Gagnum, som hadde rømt bort med sin stedatter Gunild Monsdr.²

På tinget i Jevnaker den dagen møtte Engebret Hesselberg på vegne av fogden over Ringerike og Hallingdal, Carsten Rødlind, *hvorved hand haver til dette Ting ladet indstevne Ole Gangnum med hans Stifdatter, her at anhøre eendeel widners forklaring, angaaende næmere oplysning i den Sag som af Citanten imod dennem føres formedelst eet bøygde røgte, at de med hin anden skulde have haffte Legemlig omgiengelse*. Det først vitnet som ble avhørt var Oles bror Erik Ellingsen Igelsrud. Han kunne fortelle at broren Ole hadde kommet til Igelsrud sammen med sin stedatter Gunild Monsdr. tidlig en morgen før det ble lyst. Ole hadde vært sorgfull og sagt at de ville reise til Gunilds slektninger på Hedmarken. Han sa det var på grunn av et

¹ Statsarkivet Kongsberg. Ringerike og Hallingdal sorenskriverembete, skifteprotokoll nr. 9, folio 94b.

² Statsarkivet Hamar. Hadeland, Land og Valdres sorenskriverembete, tingbok nr. 52, folio 23a.

rykte om dem. Han hadde tatt farvel med sitt hus og sa til broren at han ikke ville få se ham mer. Erik hadde sagt at de hadde skikket seg ille med hverandre. Gunild hadde svart ja, og at det var hun som skulle ha skylden. Her er det Erik fortalte, ordrett sitert fra tingboka: *fremstod saa det 1te vidne Erick Ellingsen Igelsrud som er broder til indstevnte Ole Gangnum aflagde Sl: æed og vant at være 49 Aar gammel, og næstafvigte vinter Effter kyndelsmisse³ tider kom hans broder Ole Gangnum tillige med hans Stifdatter Gunild Monsdaatter til hannem paa gaarden Igelsrud een Morgen noget før dagen anbræcket, og medens hand tillige med de fleere folck paa gaarden endda laae, hvilken deres komme vidnet var gandske u-videndes. Ole Gangnum kom først ind i vidnes Stue hvor hand laae, da vidnet siuntes fornemme hand saa noget Sorrigfuld ud, spurte hannem derpaa hvor hand agtet sig hen at reyse, da Ole gangnum svarede at ville reyse til Hedemarchen til Hans Stifdatters Folck, og som vidnet derpaa gick ud paa gaarden fant hand der Ole gangnums Stifdatter gunild monsdatter, og effter at vidnet haver hilset til hende fultes hun ind med ham i Stuen, og formedelst hand fornam at de havde eet Læs med sig, og at de ikke var saa frimodig som de pleyer at være, spurte hand dem atter ad, hvor de agtet sig hen, da de svarede at det er i sandhed de ville reyse til Hedemarchen, da saa Ole Gangnum med hans Stifdaatter havde siddet en liden stund uden at tale noget, sagde de at ville reyse igien, da vidnet bad dennem bie, og spise først, og efter at de havde været til bords, vilde de da strax begive sig til reysen igien, og som de skulde tage afsteed sagde Ole Gangnum til vidnet at hand havde taget afskeed med sit Huus, og at vidnet ikke fik ham meere at see, da vidnet spurte hvorledes det kom, dertil Ole Gangnum svarede at det skeer formedels hand er kommen i bøygderøgte for ber^{te}: hans Stifdaatter, sagde og at hand ikke havde i sinde at reyse, mens det var for mange som har raadet ham der til, og derfor maa hand reyse bort. Stifdaatteren gunild monsdatter taugde stille, og intet taledede videre, end da vidnet sagde at de havde skikket sig ilde med hver anden. Svarede hun ja jeg veed, at jeg skal have skylden, videre tale siger vidnet at hand ikke havde med dem, men de toge strax afskeed, og reyste derfra bort. Effter Rættens tilspørsel siger og dette vidne, at Ole Gangnum ikke nævnede hvorudi det bøyde Røgte bestoed, som var udspreed om ham og hans Stifdatter, ey heller spurte vidnet ham derom. -*

Flere av de andre vitnene som ble avhørt fortalte også om at Ole og Gunild hadde kommet til Igelsrud tidlig en morgen og reist videre. Andre fortalte om ryktet de hadde hørt på bygda om at Ole Gangnum var bortreyst med sin Stifdatter, fordi hand skulde have besovet hende, men ingen hadde førstehånds kunnskap om forholdet mellom Ole og Gunild. Et vitne fortalte at hun hadde overhørt en krangel mellom Erik Igelsrud og Peder Poulsen som var husmann under Jevnaker prestegard. Peder hadde bebreidet Erik for at hans bror Ole hadde rømt med sin stedatter. Erik hadde da svart at *om min broder er reyst af Landet med een Hore, daa har du ey nødig, at næskaste mig for det, kand skee det torterer mig nok alligevel, og Stæl min broder og heng ham for een tyf, det kommer mig ey veed, naar ieg skikker mig ærlig og vel.* Det er ikke vanskelig å forstå at en slik skandale var stor belastning for den nærmeste familie, særlig når folk slang fra seg spydige kommentarer.

Det er opplagt at fogden over Ringerike også må ha avhørt vitner på tinget i Norderhov om denne saken. Men en tur på statsarkivet på Kongsberg ble en skuffelse i så måte. Det viser seg at tingboka som dekker det meste av året 1732 ikke er bevart. Vi har derfor bare dette vitneavhøret på Hadeland.

Ole og Gunild kom altså til Igelsrud tidlig en morgen i begynnelsen av februar i 1732. Hvor de dro videre vet vi ikke, men Ole hadde selv sagt at de skulle dra til Gunilds slekt på Hed-

³ Kyndelsmesse: 2. februar.

marken. Senere, mens de var på flukt, har Gunild tydeligvis født et barn. Hvor dette barnet ble født er ukjent. Jeg har ledd etter dåpen i alle kirkebøkene for Hedemarken som er bevart uten å finne noe. Men det er flere prestegjeld der kirkebøkene ikke er bevart for 1732. Sikkert er det at barnet ikke ble døpt i Norderhov eller i Jevnaker. Senere på året må Ole og Gunild ha kommet hjem til Gagnum. Den 14.12.1732 ble følgende innført i kirkeboka for Norderhov: *Publice absolveret Gunnil Mogensd. besovet af Soldat Torchil Olsen Vager. Deres første Leyermaal.* Hun har altså oppgitt at det var en soldat som var far til hennes barn. Hva som skjedde videre med dette barnet har jeg ikke klart å finne ut av. Jeg vet heller ikke om det var en gutt eller ei jente eller hva det het.

Det neste vi finner om Ole er et skjøte i mars året etter, i 1733, der han solgte sin arvepart i Igelsrud til broren Erik. Ole var da tilbake på Gagnum. I mellomtiden var han blitt enkemann. I kirkeboka ser vi at Guri Gagnum ble begravet 21.5.1732, oppgitt å være 67 år gammel. Antakelig døde hun mens mannen og datteren var på flukt. Vi kan bare ane hvilken belastning dette må ha vært for henne.

Ole ble gift på nytt 9.12.1734 med Marte Olsdtr. De fikk tre barn, det første ble født før de ble gift. Deres barn var:

1. Elling Olsen Gagnum, døpt 28.4.1734, *et Uægte Barn ... Barnets fader Ole Ellingsen Gangnom og Marthe Olsdatter.* Han ble oppgitt å være i sitt 7. år ved skiftet etter faren i januar 1741. Han overtok senere som gardbruker på Gagnum. Han døde i 1797.
2. Ole, født ca. 1736 (dåpen er ikke funnet i kirkeboka). Han ble oppgitt å være 5 år ved skiftet etter faren i januar 1741.
3. Maria, døpt 14.7.1740. Hun ble oppgitt å være ½ år ved skiftet etter faren i januar 1741.

Åtte år etter den dramatiske flukten døde Ole. Han ble begravet i Norderhov 20.11.1740, oppgitt å være 48 år gammel. Det ble holdt skifte etter ham 30.1.1741.⁴ Skiftet ble holdt på Gagnum, men i innledningen finner vi en litt merkelig opplysning: *avdøde Ole Ellingsen som boede og døde hen paa gaarden Overi.* Dette tyder faktisk på at han ikke bodde sammen med kona og barna på Gagnum. Har ekteskapet skjært seg helt, slik at han var flyttet hjemmefra?

Videre i skiftet oppgis at Ole med sin gjenlevende hustru Marte Olsdtr. hadde barna *Elling Olsen i sit 7de aars alder, Ole Olsen 5 aar gl., og Maren Olsdatter ½ aar gl.* Enken møtte sammen med sin far Ole Lagesen som sin verge. Registrering av boets midler var blitt holdt på Gagnum 14.1.1741.

Så kommer en opplysning som etter min mening viser at det faktisk var Ole som var far til Gunild barn. Det ble oppgitt at boet hadde gjeld blant annet til Boe Knudsen Akerløkken *for hand effter afgangne ole gangnums begiær og forlangende paa sin Stif-daatters vegne haver udj Eet aar opfød bem^{te} hans Stifdatters barn, hvorforre den Sl: Mand tilsagde ham betaling og derfaar pretenderer for samme aar 6 Rd.; og en Rest for Nest forige aar 1739 1 m 18 s, tilsammen 6 Rd 1 m 18 s:.* Hvorfor hand ventede udlæg af boet.- Encken disputerede kravet og sagde at hendes Sl: *Mand aldrig Noget til Boe Knudsen er skyldig, men hand for sin prentention faar søge gunild Monsdaatter, som hand best veed og kand. Boe Knudsen sagde, at hand kan bevise med vider, det hand og Sl: Ole gangnum var aftalt, om bemelte barns opfost-ring, at Ole gangnum derfor skulle betale hannem. Hvilket og kand bestørckes med det, at hand for de foregaaende aaringer har af Sl: Ole gangnum for barnets under-holdning nødt sin betaling, som hand og siger skal godtgjøres, Item skal hand og bevise, at Enken Marthe*

⁴ Statsarkivet Kongsberg. Ringerike og Hallingdal sorenskriverembete, skifteprotokoll nr. 12, folio 435b.